

**НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФАКУЛТЕТА ПОЛИТИЧКИХ НАУКА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ**

**ВЕЋУ НАУЧНИХ ОБЛАСТИ ПРАВНО - ЕКОНОМСКИХ НАУКА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ**

Одлуком Наставно-научног већа Факултета политичких наука Универзитета у Београду од 26. 05. 2016. именована је Комисија за оцену докторске дисертације кандидаткиње мр Ренате Самарџић, под насловом „**Политика државе према криминалу у вези с уметнинама**“, у саставу:

1. Проф. др Сузана Полић-Радовановић
2. Проф. др Драган Симеуновић, ментор
3. Доц. др Ивана Дамњановић

Комисија је прегледала и оценила наведени докторски рад и на основу мишљења свих њених чланова Наставно-научном већу Факултета политичких наука подноси следећи

РЕФЕРАТ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Кандидаткиња мр Рената Самарџић рођена је 16. марта 1963. године у Добоју (БиХ). Дипломирала је 1988. године историју уметности на Филозофском факултету Универзитета у Београду. Дипломски рад на тему *Зидно сликарство манастира Бођана* је (међу три рада) предложен од стране факултета (школске 1987/88. године) за награду „Павле Бељански“ која се додељује за најбољи дипломски рад из историје уметности одбрањен на Одељењу за историју уметности. Магистрирала је 2010. године на Факултету политичких наука у Београду на тему *Крађе уметничких дела и антиквитета, као облик нарушавања државног културног идентитета*, под менторством проф. др Драгана Симеуновића. Студијски је боравила у Италији и

Француској, ради усавршавања из области историје уметности. Посебна област интересовања јој је антикварство (проучавање и заштита старина) и поседује вишегодишње практично искуство у раду с антиквитетима. Запослена је на Криминалистичко-полицијској академији у Београду на радном месту руководиоца библиотеке. Добитник је награде „Родолф Арчибалд Рајс“ за допринос и афирмацију високог полицијског образовања, коју додељује Министар унутрашњих послова РС. Говори француски и руски језик.

Објављени радови

Samardžić, Renata: Krađe ikona. У: *NBP : journal of criminalistics and law : žurnal za kriminalistiku i pravo*. Vol. 20, no. 2 (2016) – рад у поступку публикаовања

Mašković, Ljiljana; Samardžić, Renata : Neki forenzički metodi analize slikarskih boja . У: *NBP : NBP : journal of criminalistics and law : žurnal za kriminalistiku i pravo*, Vol. 19, no. 2 (2014), str. 95–114. COBISS.SR-ID 210195980

Самарцић, Рената; Машковић, Љиљана; Добовшек, Бојан: Аутентификација уметничких дела. У: *Транзиција и економски криминал 2*. Београд : Криминалистичко-полицијска академија, 2014, стр. 101–116. COBISS.SR-ID 1024421033.

Самарцић, Рената ; Добовшек, Бојан: Трговина уметничким делима и антиквитетима и финансијски криминал. У: *Национална безбедност Републике Србије и безбедносне интеграције*. Београд : Криминалистичко-полицијска академија, 2013, стр. 157–174. COBISS.SR-ID 1024257961

Dobovšek, Bojan; Samardžić, Renata: Krijumčarenje i ilegalna trgovina kulturnim dobrima.- У: *Organizovani kriminalitet izazov XXI veka*. Novi Sad : Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, 2012. - ISBN 978-86-6019-031-6. - str. 367–397. COBISS.SR-ID 1024218025

Dobovšek, Bojan; Samardžić, Renata: Istraživanje krivičnih djela u vezi s umjetninama. U: *Istraživanje krivičnih djela*. Sarajevo : Pravni fakultet, 2012, str. 499–507. COBISS.SR-ID 1024221097

Slak, Boštjan; Dobovšek, Bojan; Samardžić, Renata: Criminal investigation of art crime in Slovenia. U: *Criminalistics/criminal investigation in Europe: state of the art and challenges for the future*. Ljubljana : Faculty of Criminal Justice and Security, 2011, str. 115–116. COBISS.SR-ID 2215658

Dobovšek, Bojan; Samardžić, Renata : Kriminalitet u vezi sa umetninama - tamno područje kriminalistike.- U: *Pravo & društvo*. God. 2, br. 2 (2011), str. 141–157. COBISS.SR-ID 186455052

Dorđević, Đorđe; Samardžić, Renata: Criminological and criminal law aspects of theft of cultural property.- U: *Tematski zbornik radova međunarodnog značaja. Tom 1, Međunarodni naučni skup "Dani Arčibalda Rajsa", Beograd, 3–4. mart 2011. Vol. 1, International Scientific Conference "Archibald Reiss Days", Belgrade, 3-4 March 2011.* Beograd = Belgrade : Kriminalističko-policijska akademija = Academy of Criminalistic and Police Studies, 2011, str. 27–44. COBISS.SR-ID 1024148393

Samardžić, Renata: Pogled na krađe umetničkih dela i antikviteta u Srbiji.- U: *Preiskovanje kriminalitete v zvezi z umetninami*. Ljubljana : Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, 2010, str. 157–168. COBISS.SR-ID 1997290

Самарцић, Рената; Кешетовић, Желимир; Милашиновић, Срђан: Уметничка апологија републике : Амброђо Лоренцети. У: *Култура полиса*. Год. 6, бр. 11–12 (2009), стр. 619- COBISS.SR-ID 1024265385

Samardžić, Renata, Dobovšek, Bojan : Pranje novca nove elite. U: *Danas*, God. 9, br. 3544., (2007), str. 18-19. COBISS.SR-ID 1024215465.

2. Основни подаци о дисертацији

Докторска дисертација *Политика државе према криминалу у вези с уметнинама*, кандидаткиње мр Ренате Самарцић обухвата 317 страна (VIII, 309) стандардног формата. Поред *Увода* (стр. 1–7) и *Закључка* (стр. 278–288), подељена је на девет поглавља: I *Криминал у вези с уметнинама* (стр. 8–19), II *Крађе уметнина* (20–49), III *Археолошке пљачке и кријумчарење антиквитета* (50–69), IV *Вандализам или намерно уништавање уметнина* (70–109), V *Уништавање и пљачке уметнина као последица рата* (110–204), VI *Кривотворење уметнина* (205–220), VII *Уметнине, организовани криминал и тероризам* (221–231), VIII *Државни механизми у заштити уметнина* (232–251) и IX *Криминал у вези са уметнинама у Републици Србији* (252–277) и *Библиографија* (289–308). Поголавља су систематично подељена на већи број потпоглавља, чиме је учвршћена структура и олакшано читање рада.

Докторска дисертација представља заокружену логичку целину у научном, стручном и методолошком смислу.

Увидом у евиденцију Факултета политичких наука и Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић” у Београду, утврђено је да до сада није брањена докторска дисертација под тим насловом.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет истраживања у докторској дисертацији *Политика државе према криминалу у вези с уметнинама* кандидаткиње мр Ренате Самарцић јесте криминал у вези с уметнинама и последице које он узрокује по друштво. Кандидаткиња указује да је реч о најпрефињенијем облику криминалитета, који је постао велики проблем модерног друштва, чији облици се повезују с организованим криминалом, који путем добро уходаних мрежа остварује велику финансијску добит. Велики број кривичних дела у вези с уметнинама почињен је од стране или у име највећих међународних криминалних синдиката. Ова врста криминала је на трећем месту на свету по исплативости, после нелегалне трговине оружјем и наркотицима. Вредност украдених уметнина износи 2–6 милијарди долара годишње, од којих већи део служи за финансирање међународног организованог криминала и тероризма. Кандидаткиња указује да, иако бројне институције (Међународни савет музеја, Унеско, Интерпол) улажу велике напоре у борби против крађа и нелегалне трговине уметнинама, опасност и природа ове форме криминалитета нису у потпуности препознате у

друштву и на њега се често гледа као *на злочин без жртве*, иако је оштећено друштво. Кандидаткиња у раду истражује појединачно четири основне категорије криминалитета у вези с уметнинама – крађе (музејске крађе од викторијанске епохе до данас, крађе литургијских предмета и ратни плен), пљачкање антиквитета, вандализам и кривотворење/преваре. Њена намера била је да у оквиру предмета свог истраживања из мултидисциплинарног угла изучи, научно опише и објасни криминал у вези с уметнинама, а нарочито политике државе и мере које она предузима у вези са овим друштвеним проблемом. Након увида у рад кандидаткиње, комисија је закључила да је овако формулисано одређење предмета истраживања у потпуности друштвено и научно оправдано.

Кандидаткиња се определила да за предмет истраживања своје докторске дисертације узме комплексну тему, која је до сада само делимично истраживана у нашој науци. Из увида у урађену дисертацију Комисија закључује да је кандидаткиња при обради ове теме успешно пребродила бројне потешкоће мултидисциплинарног приступа и да је с аналитичким даром и ентузијазмом приступила истраживању основа, извора и узрочника криминала у вези с уметнинама. Кандидаткиња је у свом раду изложила бројне специфичне историјске примере као илустрацију криминала у вези са уметнинама, и употребила их као средство за експликацију овог феномена у целини. Кад су у питању крађе уметнина, она истовремено показује на који начин се овај тип злочина који су првобитно извршавали главном појединци, претворио у округан бизнис који се данас извршава у име или од стране организованих криминалних организација, које се служе корупцијом, рекетирањем и уценом. Она у раду такође анализира на који начин је организовани криминал укључен у криминал у вези с уметнинама, као и на који начин он пружа средства за терористе. У настојању да допринесе научном разумевању криминала у вези с уметнинама, кандидаткиња мр Рената Самарцић даје преглед његових различитих категорија и дефиниционих одређења, анализирајући уједно и његову корелацију с другим типовима криминалитета. Наводећи низ валидних аргумената, кандидаткиња закључује да је заштита уметнина у јавном интересу и да украдена историја погађа целокупно човечанство.

Научни циљ истраживања кандидаткиње мр Ренате Самарцић јесте теоријска и емпиријска спознаја природе, карактеристика и обима криминала у вези с уметнинама као савременог безбедносног проблема, како би се на нивоу научне

дескрипције, систематизације и класификације стакла сазнања, која би се могла применити у његовом спречавању и сузбијању. Увид у дисертацију показује да је кандидаткиња свој истраживачки проблем схватила динамички, као комплексну друштвену појаву, тачније као феномен који настаје, развија се и стално мења своје појавне облике. У свом истраживању кандидаткиња је дошла до низа иновативних закључака, изложених прегледним и јасним научним стилем. Вишеструка сложеност предмета научног проучавања захтевала је од кандидаткиње детаљно изучавање његове структуре, као и специфично проучавање других, такође комплексно структурираних феномена који су разноликим међусобним везама и односима условно обједињени у једну динамичку појаву.

У складу са оваквим, динамичким одређењем предмета истраживања кандидаткиња се одлучила да примени адекватне методе за њено проучавање. На тај начин, резултати њеног истраживања огледају се у стицању нових сазнања, уз помоћ којих је могућ допринос решавању актуелних проблема везаних за практичну делатност полиције и других надлежних органа у супротстављању криминалу у вези с уметнинама, чиме је испуњен уједно и практични циљ овог истраживања. Стечена сазнања доприносе дефинисању одређених смерница и правила за организовани и стручни рад полиције и других надлежних органа, као и могућности сагледавања потребе за појединим изменама и допунама на нормативном плану у домену културних добара, с обзиром на то да учиниоцима кривичних дела често иду на руку слабости институција и недостатак адекватне заштите уметнина.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

У својој докторској дисертацији кандидаткиња мр Рената Самарцић пошла је од основне хипотезе да се негативан ефекат организованог криминала у вези с уметнинама огледа у наношењу велике културне, духовне и материјалне штете и генералном смањењу безбедности државе и грађана као поседника уметнина. Увидом у рад Комисија је дошла до закључка да је кандидаткиња својим истраживањем потврдила своју главну хипотезу.

У циљу њене провере кандидаткиња је потврдила и следеће посебне, из ње изведене хипотезе:

Прва посебна хипотеза, која је потврђена ваљаном аргументацијом у овом раду, јесте да на уметничком тржишту делују бројни субјекти – криминалне организације, посредници, помагачи и спољни сарадници тих организација, поседници (легитимни власници) уметнина које су предмет присвајања и нелегалне трговине, као и субјекти борбе против криминалних и незаконитих радњи.

У дисертацији се научним аргументима потврдило и то да је кандидаткиња основано пошла и од своје друге посебне хипотезе, а то је да историја крађа уметнина показује како се криминал у вези с уметнинама развијао од појединачних крађа елегантног викторијанског модела, до организоване криминалне делатности.

Треће, кандидаткиња је у свом раду низом репрезентативно одабраних примера потврдила и своју посебну хипотезу да су уметнине привукле пажњу организованог криминала због високих цена које достижу на аукцијама и велике зараде коју је у кратком року могуће остварити њиховом крађом и нелегалном продајом.

Наредна посебна хипотеза коју је кандидаткиња такође потврдила, јесте да су пљачке антиквитета узрок деструкције светског археолошког наслеђа и да су последице по науку огромне, посебно у земљама које поседују мало писаних извора о својој историји, што је посебно случај са афричким и латиноамеричким земљама.

Кандидаткиња у својој дисертацији наводи и низ аргумената који потврђују посебну хипотезу да је сполијација и девастација културних добара инспирисана религијама и фанатизмом, као и да су у XX веку одређене идеологије подстакле су ратоборни, војни вандализам, због чега је криминал у вези с уметнинама посебно присутан у земљама дестабилизацијом ратовима.

У емпиријском истраживању заснованом на статистичкој анализи структуре и кретања криминалитета у вези са културним добрима у Србији у периоду 2000–2014. године, проверавана је и посебна хипотеза да су у Србији крађама најугроженије цркве и манастири, а да су објекти кривичних дела најчешће иконе и други литургијски предмети. Резултат истраживања показао је да је највећи број кривичних дела извршен у црквама, што потврђује постављену хипотезу, али се уочава промена тренда, јер се криминалитет „премешта“ у годинама после 2009. у станове и куће. Најчешће се одузимају нумизматички предмети, али се најчешће и проналазе и враћају, што оповргава хипотезу да су иконе најчешће на мети криминалаца.

Побројане посебне хипотезе представљају истраживачки оквир у оквиру ког је кандидаткиња верификовала научна сазнања о политици државе према криминалу у вези с уметницама. Истовремено, кандидаткиња је успела да кроз непосредно истраживање, на основу доступне научне, стручне и друге расположиве грађе систематизује и досадашња сазнања по том основу.

Комисија констатује да је кандидаткиња научно потврдила како своју главну хипотезу тако и из ње изведене посебне хипотезе што указује на ваљан истраживачки приступ.

Комплексност предмета истраживања и хипотетичког оквира изискивали су коришћење великог броја општих научних и основних посебних метода. Као најрелевантнија општа научна метода на коју се у овом истраживању кандидаткиња мр Рената Самарцић ослањала је хипотетичко-дедуктивна метода, која је омогућила идентификовање чинилаца релевантних за сам предмет истраживања и утврђивање карактера њихових међусобних релација. Хипотетичко-дедуктивна метода, као врста опште научне методе, је искуствена метода, чија научно-сазнајна основа је базирана на укупном друштвеном и научном искуству, што сматрамо релевантним за њену тему истраживања. Од општих научних метода, кандидаткиња је још користила методу моделовања, методу студије случаја, компаративну, статистичку и историјску методу. Сматрамо да су ове методе у великој мери омогућиле већу кохерентност садржаја резултата истраживања мр Ренате Самарцић и обезбедиле увећану теоријску проверљивост наведених хипотеза. Као основне посебне методе кандидаткиња је користила анализу (са посебним освртом на структуралну анализу), синтезу, генерализацију, специјализацију (класификацију и дихотомију), индукцију и дедукцију.

Начин прикупљања података био је врло разноврстан будући да је кандидаткиња користила све начине прикупљања података који кореспондирају с предметом истраживања. За доказивање утврђеног предмета истраживања и постављених хипотеза кандидаткиња је користила податке садржане у документима, њиховом директном анализом. У директној анализи докумената, као основна техника сакупљања података коришћене су квалитативна и квантитативна анализа. Метода прибављања података у овом теоријском истраживању је неизбежно била оперативна метода анализе садржаја докумената, такозваног квалитативног типа. Разумљиво је да није било могуће обухватити све документе који би могли

послужити као извор сазнања о истраживачком проблему, те је селекција извора, односно релевантних докумената, било неопходна, и кандидаткиња је овај задатак на задовољавајући начин испунила, руководећи се критеријумима доступности, садржајности, значаја и веродостојности у оквирима општег као значајног својства адекватне предметности.

Правила метода анализе докумената определила су даље процедуре поступања све до коначног закључивања кандидаткиње, када су примењена важећа методолошка и логичка правила закључивања.

4. Кратак опис садржаја дисертације

Докторска дисертација кандидаткиње мр Ренате Самарцић на тему *Политика државе према криминалу у вези с уметнинама* структурно је подељена на увод, девет поглавља, закључак и библиографију. Свако поглавље се дели на више одељака, а сваки одељак има више пододељака. У уводним напоменама, посматрано са методолошког становишта, проблем је формулисан коректно, као и предмет истраживања, његови циљеви и задаци, друштвени и научни значај истраживања, одређене су методе истраживања које су сасвим примерене постављеном задатку и утврђене битне карактеристике досадашњег проучавања криминала у вези с уметнинама.

I КРИМИНАЛ У ВЕЗИ С УМЕТНИНАМА – У првом поглављу укратко су систематизовани различити приступи у вези са дефинисањем појма уметнина и врста уметнина. У раду је прихваћена класификација *International Foundation for Art Research (IFAR)*, према којој се уметнинама сматрају: ликовне уметнине, предмети примењених уметности, антиквитети (предмети узети директно из земље или мора, који нису били познати пре него што су противправно ископани, па самим тим нису ни документовани), етнографски предмети, оријенталне и исламске уметнине, као и друге уметнине. Појам културног добра као правне квалификације анализиран је кроз схватање овог појма у међународним конвенцијама, као и у домаћем законодавству. У другом одељку првог поглавља кандидаткиња разматра различита схватања појма криминала у вези са уметнинама (енг. *art crime*), наводећи његове основне категорије – вандализам, кривотворење/обмана, крађе и пљачкање антиквитета, којима је заједничко – унапред осмишљена криминална активност.

Кандидаткиња прихвата једноставну Конклинову дефиницију према којој *art crime* обухвата сва кривично кажњива дела повезана с уметнинама.

II КРАЂЕ УМЕТНИНА – Предмет истраживања у другом поглављу дисертације (у оквиру два одељка) су крађе уметнина из музеја и приватних колекција, као и крађе литургијских предмета. У овом сегменту дисертације, кандидаткиња анализира крађе из музеја и приватних колекција, наводећи низ валидних аргумената у прилог својој постављеној посебној хипотези – да се криминал у вези с уметнинама, од појединачног, елегантног викторијанског модела, развио у организовану криминалну делатност. Кандидаткиња закључује да крађе светски познатих уметничких дела нису више у сфери деловања појединаца (као што је то био случај 1911, када је Вићенцо Перуђа украо *Боконду* из Лувра). Кроз кратки преглед примера из историје крађа из музеја и приватних колекција, систематизованих кроз пажљиво одабране примере, кандидаткиња указује на постојање различитих типова крађа, као и различитих мотива (од стицања профита и колекционарство, инвестирања у уметнине, финансирање других облика криминалитета, идеолошких мотиви итд.) њиховог извршења. Крећући се у теоријским оквирима Бурдијеове *Дистинкције*, кандидаткиња указује да нове елите купују уметнине као статусне симболе, често без могућности да докажу порекло новца којим су их купиле. Потом се анализирају класификације учинилаца крађа и указује на различите методе стицања финансијску добити од украдених уметничких дела, с обзиром на то да се позната уметничка дела, без обзира на цену, не могу лако продати на легалном тржишту.

У одељку посвећеном крађама литургијских предмета, кандидаткиња на примеру руских икона анализира начин на који је икона на западном тржишту прихваћена као пуноправна уметничка појава, постајући предметом колекционарства и излагања у музејима и галеријама. Доношењем низа декрета о заштити културних вредности, совјетска држава је у ствари преузела контролу над трговином антиквитетима што је у реалности довело до процвата црног тржишта и корупције совјетских чиновника. У одељку *Руске иконе и бољшевичка револуција 1917*, кандидаткиња анализира начин на који су совјетске бољшевичке власти користиле литургијске предмете конфисковане после револуције за попуњавање девизних фондова и фондова драгоцених метала. Поглавље се завршава сагледавањем крађа

икона и реликвија у Србији, у којој је култ реликвија имао велику улогу још од средњег века у сакралном заснивању државе.

III АРХЕОЛОШКЕ ПЉАЧКЕ И КРИЈУМЧАРЕЊЕ АНТИКВИТЕТА – У трећем поглављу кандидаткиња свеобухватно разматра археолошке пљачке антиквитета, проблем с којим се суочавају скоро све земље у свету. Антиквитети који су у промету на тржишту потичу из постојећих расутих колекција, узети су са споменика чији су били интегрални део или с археолошких локалитета. Да би задовољили потражњу, трагајући за естетски привлачним антиквитетима, пљачкаши уништавају локалитете и објекте који нису од комерцијалног интереса, уништавајући на тај начин њихов историјски и научни контекст. Европски (тј. италијански) модел археолошких пљачки кандидаткиња представља кроз анализу функционисања две криминалне мреже – Медичи и Бекина, које су деловале у Италији у периоду 1970–2000. У овом одељку кандидаткиња посвећује пажњу и пљачкама антиквитеа из афричких и латиноамеричких земаља. Истражујући однос европских културних елита с почетка XX века према афричким маскама и статуетама, које су препознале њихову уметничку вредност, кандидаткиња говори о утицају који је афричка уметност извршила на модерне сликаре и скулпторе. Ово интересовање културних елита за афричке антиквитете одразило се на пораст њихових цена на тржишту. Приватне колекције, формиране почетком XX века, постале су касније један од важних извора за снабдевање тржишта афричким артефактима, указује кандидаткиња. Кандидаткиња мр Рената Самарцић указује да је пустошење старих гробница у комерцијалне сврхе присутно у свим епохама и у Латинској Америци, постајући почетком XX века организованом криминалном делатношћу са широком лезом појавних облика. У другом одељку поглавља кандидаткиња покушава да утврди различите профиле пљачкаша антиквитета, као и различите модалитете трговине, пошто је дошла до закључка да модалитети трговине варирају у зависности од земље. У овом делу рада описана су два битно различита типа пљачки, која кандидаткиња обележава као европски и афрички модел. Кандидаткиња истиче да се опљачкани антиквитети кријумчаре у земље са погоднијим законом о застаривању кривичног гоњења за поседовање крадених добара, пре свега Швајцарску. На крају поглавља се указује на *Европску конвенцију за заштиту археолошког наслеђа* из 1992, у којој се као један од важних елемената

истиче развој свести о вредности археолошког наслеђа за разумевање прошлости и другим опасностима које му прете.

IV ВАНДАЛИЗАМ ИЛИ НАМЕРНО УНИШТАВАЊЕ УМЕТНИНА – Предмет истраживања у четвртом поглављу рада кандидаткиње мр Рената Самарџић је још једна категорија криминала у вези с уметницима – вандализам или намерно уништавање уметнина. Кандидаткиња је ово поглавље поделила на три одељка – *Појам вандализма, Анализа неких примера из историје вандализма и Деструкција културних добара данас*. У првом одељку систематизују се различите интерпретације појмова „вандализам“ (чији настанак се везује за Француску револуцију) и „иконоклазам“ (настао у византијској епохи и заснован на теолошким расправама о слици). У овом одељку кандидаткиња анализира различите типологије вандализма, истичући њихову комплексност и закључујући да ниједан принцип његовог класификовања није у потпуности задовољавајући. У другом одељку кандидаткиња свеобухватно сагледава неке примере иконоклазма и вандализма кроз историју (византијски иконоклазам, иконоборство у епохи реформације, вандализам у Француској револуцији, нацистички иконоклазам [односно прогањање „дегенерисане“ уметности], рушење „комунистичких споменика“, музејски вандализам). Трећи одељак овог поглавља посвећен је анализи деструкције културних добара данас. На примеру деструкције две монументалне скулптуре Буда у самостанском комплексу у Бамијану у Авганистану, кандидаткиња анализира талибански иконоклазам, који је био усмерен на спречавање поновног повратка преисламског идолопоклонства. Кандидаткиња закључује да ниједан теолошки или историјски аргумент, као ни напори међународних организација, нису успели да спрече овај акт иконоклазма према будистичкој уметности.

V УНИШТАВАЊЕ И ПЉАЧКЕ УМЕТНИНА КАО ПОСЛЕДИЦА РАТА – У петом поглављу кандидаткиња исцрпно истражује уништавање, оштећивање и конфискацију уметнина, као традиционалну последицу рата. Поглавље је подељено на више одељака – *Грчка и Рим, Пљачка Цариграда (1204), Ратни трофеји Наполеона Бонапарте, Први светски рат, Конфискације уметнина током Другог светског рата* (у оквиру ког се разматрају нацистичке сполијације уметничких дела, большевичке продаје уметнина из совјетских музеја и финансирање индустријализације, као и Стаљинове трофејне бригаде и совјетске конфискације

уметничких дела у Немачкој), *Реституција уметничких дела украдених током Другог светског рата*, као и *Ратне девастације и сполјаације данас*. Кандидаткиња указује да је ратни плен с којим су се официјелно враћале победничке војске све до друге половине XX века сматран легитимним правом победника. Она анализира Наполеонов модел конфисковања уметничких дела у покореним земљама, који су током и после Другог светског рата следили и Хитлер и Стаљин, у амбицији стварања *супермузеја*, за чије је попуњавање фондова главни извор је био – ратни плен. Хитлерове „чистке“ немачких музеја могу су поредити једино с распродајама „револуционарног плена“ који су бољшевици национализовали у доба Стаљина, чиме су стварни велики фондови вредности, који су припали држави. У студијама совјетске историје стаљинистичког периода велика пажња посвећује се истраживању извора финансирања индустријализације. Масован извоз уметничких дела и антиквитета на Запад, који је пратио развој совјетске индустрије крајем двадесетих година XX века, сасвим неочекивано показао се једним од тих извора. Кандидаткиња указује да је основе за ове продаје поставио својим декретом Лењин, а наставио их је Стаљин, и да су се оне интензивно одвијале у периоду 1928–1933, који је остао познат као период „стаљинистичких продаја“.

VI КРИВОТВОРЕЊЕ УМЕТНИНА – У шестом поглављу рада, кандидаткиња мр Рената Самарцић истражује још једну категорији криминала у вези с уметнинама – кривотворење. Кандидаткиња кривотворину одређује као дело рађено с тежњом да буде изједначено са неким оригиналним уметничким делом по стилу, тематици, форми, техници, материјалу и другим елементима оригинала, које се ствара ради преваре или обмане, да би се продало као оригинал. Ово поглавље је подељено на три одељка, у којима кандидаткиња анализира развој уметничког тржишта и комерцијализацију уметности, појам и облике кривотворења, неке од примера кривотворења уметнина и откривање кривотворина. Кандидаткиња указује да је тржиште фалсификата доживело процват у периоду ренесансе. Већ у XVI веку уметничко дело сматра се корисном инвестицијом и трговци наручују слике ради шпекулација и зараде од њихове продаје. Крајем XIX века, кривотворење уметнина постало је лукративан бизнис, што је повукло за собом и извршавање кривичних дела. У том периоду битно је мишљење експерта о аутентичности, док провенијенција уметничког дела још увек није имала значајну улогу. Почетком XX века уметничко тржиште још увек далеко од светске мреже, као што је то случај

данас. Кандидаткиња потом анализира највећу аферу с трговином кривотвореним уметничким делима после Другог светског рата – „Афере Белтраки“ (*Beltracchi*), с намером да представи сложени систем функционисања и методе којима се служе кривотворитељи.

VII УМЕТНИНЕ, ОРГАНИЗОВАНИ КРИМИНАЛ И ТЕРОРИЗАМ – У овом поглављу кандидаткиња потврђује своју хипотезу да је интересовање организованог криминала за уметнине од Другог светског рата изазвао скок цена уметничких дела на аукцијама. Она указује да је су од шездесетих година XX века највећи број крађа извршили или наручили интернационално организовани злочиначки синдикати, као што су Коза ностра, Корзиканска мафија, руска мафија, итд, али и неке терористичке организације попут Ирске републиканске армије (ИРА). Кандидаткиња закључује да је све више случајева да се уметничка дела краду и продају да би се стекли фондови потребни за финансирање политичких и терористичких активности. До пораста броја крађа уметничких дела из политичких разлога дошло је у периоду 1960–1970. Уметнине су тако постале предмет уцене за пуштање терориста или политичких затвореника. Украдене уметнине користе се за трговину на одређеном затвореном црном тржишту, размењују се за дрогу или оружје и оне се проналазе само уколико криминалци покушају да их продају и претворе у готовину. Анализирајући примере крађа Каравађовог *Христовог рођења* из Ораторијума Светог Лоренца у Палерму, која је доведена је у везу са сицилијанском мафијом, као и крађе у замку Разборо (*Russborough House*) код Даблина у Ирској, која илуструје механизме које користе криминалне мреже, као и индиректну улогу коју имају банке у трговини уметнинама. Кандидаткиња закључује да су ове амблематске крађе по први пут скренуле пажњу на умешаност организованог криминала и терористичких група криминал у вези с уметнинама.

VIII ДРЖАВНИ МЕХАНИЗМИ У ЗАШТИТИ УМЕТНИНА – У овом поглављу кандидаткиња анализира методе субјеката заштите, пре свега државе и њених механизма, у спречавању криминалне делатности на штету културних добара, које се односе на забрану и спречавање недозвољеног увоза, извоза и преноса културних добара; повраћај украдених и противправно извезених културних добара; планско превентивно деловање; стручни тимски рад и едукацију кадрова; доследно поштовање начела законитости и међународну сарадњу. Кандидаткиња је у овом

поглављу сагледала међународне конвенције и активности међународних институција које се боре за заштиту културних добара, као и законодавство Европске уније у овој области. Кандидаткиња истиче да је улога Интерпола у борби против крађа и недозвољене трговине уметничким делима на међународном нивоу посебно значајна када је реч о едукацији и професионалној обуци полицијских службеника, размени и сарадњи, организовању конференција, семинара и саветовања. Када су у питању крађе и вандализам у случају оружаних сукоба, Унеско је у Хагу, 14. маја 1954. донео *Конвенцију за заштиту културних добара у случају оружаног сукоба*, која садржи дефиницију културних добара, опште одредбе о њиховој заштити, као и о специјалној заштити, транспорту, знаку распознавања. Унеско је спровео акцију и на плану незаконитог увоза, извоза и трансфера културних добара, доношењем *Конвенције о мерама за забрану и спречавање недозвољеног увоза, извоза и преноса својине културних добара* (од 14. новембра 1970, названа Париска), чији циљ је да заштити културна добра, спровођењем контроле извоза, увоза и међународне трговине. Противправно присвајање културних добара и остваривање велике финансијске користи уз мали ризик (из разлога незаштићености објеката), ефекти су сагласни циљу деловања криминалаца. Уколико државни механизми у заштити уметнина, развијањем одређених метода супротстављања криминалитету, откривањем учинилаца и њиховим санкционисањем и повраћајем украдених културних добара остваре већи степен заштите и безбедности, ефекти су позитивни по државу и друштво.

IX КРИМИНАЛ У ВЕЗИ СА УМЕТНИНАМА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ – У деветом поглављу рада кандидаткиња представља резултате емпиријског истраживања *Структура, стање и кретање криминала у вези с уметнинама у Србији у периоду 2000–2014*, заснованог на статистичкој анализи структуре и кретања криминалитета у вези са културним добрима у Србији у периоду 2000–2014. године. Циљ истраживања био је дескрипција криминалитета у вези са културним добрима у Србији у наведеном периоду, с појединим елементима предикције за наредни период. У овом делу рада кандидаткиња је пошла од претпоставке да су у Србији крађама најугроженије цркве и манастири и да су објекти кривичних дела најчешће иконе и други литургијски предмети. Као извор података за емпиријско истраживање послужиле су статистичке евиденције Управе за аналитику Министарства унутрашњих послова Републике Србије о пријављеном

криминалитету, који су додатно обрађени у програму *Microsoft Excel*, погодном за израду табеларних и графичких приказа и израчунавања статистичких параметара. У овом делу рада коришћене су методе и технике дескриптивне статистике: груписање података, табеларни и графички прикази, методе релативних бројева – показатељи структуре (конфигурације) појаве, показатељи односа појава, индекси и стопе и анализа временских серија података ради израде очекиваног нивоа појаве по идентификованој динамици кретања (предикција употребом средњег темпа раста).

У ЗАКЉУЧКУ је кандидаткиња сумирала сазнања до којих је дошла у претходним деловима рада, али и дала неке предлоге у вези са унапређењем државне политике у вези са овим обликом криминала.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Методолошку основу овог рада чини теоријско истраживање које је у великој мери засновано на минуциозној анализи садржаја докумената, научне и стручне литературе еминентних домаћих и страних аутора, као и једног броја правних аката и извештаја који се односе на поједине аспекте предмета истраживања.

Да би се квалитетно проучио криминал у вези с уметницама, неопходно је било да се истраже његова појмовна одређења, теоријска изворишта и претече савремених теоријских приступа истом; идентификују и класификују његове најрелевантније савремене теоријске обраде, актуелна проблемска поља истраживања, што је кандидаткиња успешно и учинила.

Из наведеног произилази да је на основу теме, којом се као с предметом овог истраживања кандидаткиња бавила, било неопходно поставити низ основних питања и пратећих подпитања, као што су пре свега:

- Шта се у савременој научној литератури подразумева под појмом криминала у вези с уметницама
- Какво је опште стање криминалитета у вези с уметницама у Србији и у свету
- Која кривична дела су заступљена највише и ко су учиниоци тих кривичних дела (да ли се ради о појединцима или групама, ко су купци итд.)
- Да ли криминалитет у вези с уметницама има елементе организованог криминала

- Да ли криминал у вези с уметнинама финансира тероризам
- Да ли се на тржишту присутне кривотворине и каква је улога оних који сертифицију оригинале
- Како функционишу државни механизми у борби против криминала у вези с уметнинама

и на њих свакако дати и ваљане одговоре, што је кандидаткиња веома успешно и урадила.

Комисија је установила да је кандидаткиња мр Рената Самарџић, на основу коректно дефинисаног проблема, предмета, циљева и хипотеза истраживања на задату тему, остварила у свом докторском **раду следеће резултате и научни допринос:**

Кандидаткиња је изабрала веома значајну и актуелну тему која је у Србији мало истраживана и аргументовано је указала на потребу да се теоријски сагледа криминал у вези с уметнинама. Реч је о пионирском раду када је реч о проучавању ове врсте криминала у Србији. По први пут је дат пресек стања ове форме криминалитета, на чијој основи се могу планирати политике државе убудуће. На основама тих политика могу се креирати будуће стратегије везане за заштиту уметнина, као и анализа увођења репресивних и превентивних мера. Она је уједно потврдила да се друштвени значај истраживаног проблема исказује у потреби да се сагледа и објасни криминал у вези с уметнинама, његове категорије и тенденције, како би се формулисала стратегија ефикасног супротстављања овој форми криминалитета. Кандидаткиња је у свом раду конструисала адекватан категоријални апарат, који је омогућио аналитичку обраду предмета истраживања и који представља основу за даља истраживања. У области криминала у вези с уметнинама, кандидаткиња је класификовала и систематизовала различите теоријске концепције и утврдила друштвене, политичке и социјалне узроке криминала у вези с уметнинама. Дисертација мр Ренате Самарџић на плану својих домета није само веома добра аналитичка дескрипција, већ и дисертација која садржи бројне елементе научног објашњења. Намера кандидаткиње да изучи, научно опише и објасни криминал у вези с уметнинама је у њеној дисертацији реализована и потврђена као оригинална, научно валидна и друштвено оправдана. Комисија констатује да су научна

дескрипција и научно објашњење као научни циљеви истраживања кандидаткиње у великој мери остварени у оквиру њене дисертације и да је исто тако остварен и друштвени циљ њеног истраживања који је био постављен као обезбеђивање валидних научних сазнања која ће моћи да помогну у одговору на питања о политици државе према криминалу у вези с уметницама. С обзиром на озбиљност и важност теме која је обрађена у докторској дисертацији, а посебно имајући у виду њену актуелност, рад представља значајан допринос обогаћивању не само наших научних и теоријских сазнања из ове области већ има и употребну вредност у општој друштвеној пракси у супротстављању криминалу у вези с уметницама. Кандидаткиња је указала на то да делатност организованог криминалитета у сфери уметности, изискује већу специјализацију и стални дијалог између полицијских снага из различитих земаља света, као и да активнија међународна сарадња представља, кључ за борбу против трговине уметничким делима. Значајан допринос је остварен и на подизању нивоа свести о значају културне баштине, како у стручној, тако и у најширој јавности.

Комисија констатује да је у раду примерно коришћена референтна литература еминентних домаћих и страних аутора. Број цитата и приложени списак литературе доприносе уверењу Комисије да је кандидаткиња имала у свом раду богате документационе изворе и добро одабрану библиографску теоријску подршку. Опредељење кандидаткиње да се у свом истраживању користи референтном домаћом и страном литературом и другим документима, као и избор релевантних метода истраживања учвршћује закључак Комисије о свеобухватно исправној и модерној методолошкој усмерености кандидата.

6. Закључак Комисије

Докторска дисертација мр Ренате Самарцић под насловом „**Политика државе према криминалу у вези с уметницама**“ обрађује научно значајну и сложenu проблематику, а постигнути резултати истраживања представљају запажен допринос у смислу ваљаног обухватања теме, с једне, и стварања могућности њеног даљег и дубљег сагледавања, с друге стране.

На основу анализе и критичке оцене докторске дисертације, Комисија једногласно закључује следеће:

- Докторска дисертација под напред наведеним насловом је урађена у складу са усвојеним пројектом и одобрењем Наставно–научног већа Факултета политичких наука.
- Докторска дисертација је резултат самосталног теоријског рада и спроведеног истраживања кандидаткиње. У њој су систематизована постојећа научна сазнања о предмету истраживања и сазнања до којих се дошло спроведеним истраживањем. Она представља логичку и заокружену целину са свим неопходним елементима код овакве врсте писаних материјала, а посебно научних радова.
- Докторска дисертација мр Ренате Самарџић представља темељну и систематску научну анализу феномена криминала у вези с уметницама и има низ особина озбиљно обрађеног докторског темата. У том погледу, дисертација представља теоријски допринос политичким наукама, али и наукама уопште.
- Докторска дисертација је писана разумљивим, једноставним, стручним језиком, као и рецептивно–адекватним стилем.
- Рад представља значајан научни допринос у образовно–васпитном смислу, као основа за даља истраживање у тој области.
- Кандидаткиња је у оквиру спроведеног истраживања прикупила и коректно интерпретирала бројне резултате теоријских и емпиријских истраживања.
- Кандидаткиња је у потпуности реализовала постављене задатке истраживања и потврдила генералну и посебне хипотезе.

7. Предлог Комисије

На основу укупне и критичке оцене садржаја докторске дисертације, чланови Комисије једногласно оцењују да докторска дисертација кандидата мр Ренате Самарџић под насловом „**Политика државе према криминалу у вези с уметницама**“ представља оригинално и вредно научно дело, настало самосталним

истраживачким радом, и да као такво има довољну теоријску и практичну вредност да би могло бити јавно брањено. Имајући у виду значај истраживања и проблематике, резултате истраживања и изведене закључке, Комисија позитивно оцењује докторску дисертацију кандидаткиње мр Ренате Самарцић под насловом **„Политика државе према криминалу у вези с уметнинама“** и једногласно се опредељује да

ПРЕДЛОЖИ

1. Да Наставно-научно веће Факултета политичких наука Универзитета у Београду прихвати позитивну оцену докторске дисертације мр Ренате Самарцић под насловом **„Политика државе према криминалу у вези с уметнинама“** и одреди Комисију за одбрану докторске дисертације.

2. Да се стави на увид научној јавности оцењена докторска дисертација мр Ренате Самарцић и овај Извештај о оцени докторске дисертације да би се стекли сви услови за њену јавну одбрану.

У Београду,

29.05.2016.

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ:

Проф. др Сузана Полић-Радовановић

Проф. др Драган Симеуновић

Доц. др Ивана Дамњановић